इयत्ता सहावीच्या मराठी विषयातील वर्णवाचन करताना होणा□या चुकांचा शोध व त्यावरील उपाययोजनांच्या परिणामकारकतेचा अभ्यास

डॉ. भाऊसाहेब सोपान आंधळे
प्र.प्राचार्य
विलास तांब शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय□
डुंबरवाडी□ओतूर□ता. जुन्नर□जि. पुणे.

सारांश

भाषा हे विचारांच्या विनिमयाचे साधन आहे. भाषा हा आपल्याला समाजाकडून मिळालेला एक अनमोल वारसा आहे. त्यामध्ये सर्वात महत्त्वाचे स्थान हे भाषेला आहे म्हणून शिक्षणात भाषेला फार महत्त्व आहे. भाषा हे संपुर्ण मानवजातीला मिळालेले एक वरदान आहे. भाषा हा आपल्याला समाजाकडून मिळालेला एक अनमोल वारसा आहे.आपल्या देशामध्ये अनेक भाषा बोलल्या जातात. त्यामध्ये सर्वात महत्त्वाचे स्थान हे मराठी भाषेला आहे. विद्यार्थ्यांना मराठी विषय हा सक्तीचा असल्याने त्याचा अभ्यास सर्वांना करावा लागतो त्यातच विद्यार्थ्यांच्या मराठी वर्ण वाचनात अनेक समस्या दिसून येतात म्हणून मराठी वर्ण वाचन सुधारणे महत्वाचे आहे. वाचन कौशल्याचा विचार करता विद्यार्थी त्याकडे विशेष लक्ष देत नाही म्हणून मराठी भाषेतील वाचन करताना वर्ण विचार हवा तेवढा विचार केला जात नाही परिणामता वाचन कौशल्याचा विकास कमी होतो. विद्यार्थ्यांची वाचनावषयीची निर्णयक्षमता वाढविण्यास मदत होईल. तसेच त्यांच्या कल्पनाशक्तीचा विकास होईल. पृथक्करणात्मक विचार करून समस्या निराकरण करण्याची सवय लागेल. सर्वसामान्यपणे वाचन करून स्वत□च्या भावना दुसऱ्यांसमोर व्यक्त करू शकतील. विद्यार्थ्यांची वाचन कार्यक्षमता विकसित होण्यास मदत होईल.

शिक्षकांना विद्यार्थ्यांचे वाचन कसे आहे चांगले की वाईट या पैकी जर वाईट आहे असे आढळून आले तर बदलविण्यासाठी प्रयत्न करणे आवश्यक आहे. विद्यार्थ्यांच्या वाचन शक्तीला चालना देण्यासाठी वेगवेगळया उप□मांचे□स्पर्धा ंचे आयोजन करता येईल व त्यातून विद्यार्थ्यांच्या वाचन शैलींची जाणीव होईल. शिक्षकांना विद्यार्थ्यांमधील विविध वाचन कौशल्ये विकसित करण्यासाठी प्रयत्न करणे आवश्यक आहे विद्यार्थ्यांच्या वाचना नुसार योग्य अध्यापन पद्धतींचा वापर शिक्षकांनी केल्यास वाचन कौशल्याचा विकास करण्यासाठी विद्यार्थ्यांना योग्य दिशेने मार्गदर्शन व त्यांचा विकास साध्य होतो. ज्याप्रमाणे मातीच्या गोळयाला आकार योग्य वेळीच दिला जातो त्याप्रमाणे मुलांच्या वाचन कौशल्याचा योग्य वेळी वळण बालवयातच लावता येते आणि त्यामध्ये पालकांचा वाटा महत्त्वपूर्ण असतो. त्यादृष्टीने पालक पाल्याच्या वाचन कौशल्याला योग्य वळण लावू शकतात व मार्गदर्शन करून त्यांच्या प्रगतीसाठी योग्य तो निर्णय ते घणे आवश्यक आहे.

प्रस्तावना

महाराष्ट्रराज्या मध्ये मराठी भाषा अधिक बोलली जाते एवढेच नाही तर मातृभाषा म्हणून मराठी भाषेचा वापर केला जातो. महाराष्ट्र राज्या मध्ये मराठी भाषा विचार विनिमयाचे साधन म्हणून वापरली जाते. त्यामुळे मराठी भाषेवर प्रभुत्व प्राप्त करणे महाराष्ट्र राज्याच्या दृष्टीने महत्वाचे आहे.

बालकाच्या शैक्षणिक विकासात भाषेला महत्त्वाचे स्थान आहे. प्रामुख्याने श्रवण. वाचन भाषण व लेखन ही कौशल्ये विकसित व्हावी लागतात. शाळेमध्ये विविध विषयांचे ज्ञान विद्यार्थी भाषेच्या माध्यमातूनच करतात.

बालकाचा बौध्दिक विकास साधण्यासाठी वाचन कौशल्याचा विकास करणे अधिक महत्वाचे आहे. डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांच्या वाचाल तर वाचाल या उक्तीतून आपल्याला वाचनाचे महत्व समजते. विविध उपक्रमाद्वारे विद्यार्थ्यांच्या वाचन क्षमतेचा विचार करताना ते म्हणतात.

"अक्षरे गाळून वाची | काही घाली पदरीची ||

निगा न राखे पुस्तकांची □ती एक मुर्ख ||"

वाचन हे न अडखळता व स्पष्ट करता यावे या हेतूने सदर संशोधनासाठी मराठी प्रकट वाचन या विषयाची निवड केली आहे.

"ओले मूळ भेदी खडकाचे अंग | अभ्यासासी सांग कार्यसिध्दी □

नव्हे ऐसे काही अवघड □नाही काईवाड तोच वरि □

दोर चिरा कापे पडिला कांचणी □अभ्यासे सेवनी विष पडे □

तुका म्हणे कैपा बैसण्यासी ठाव | जठरी बाळा वाय एकाएकी ||"

संत तुकाराम या अभंगात सांगतात की□झाडाचे ओले मूळ वाढल्यानंतर खडक फोडून आत शिरते. त्याचप्रमाणे भाषा अभ्यासाच्या सरावाने कोणतेही कार्य पूर्णत्वास जाते. भाषा अभ्यासाने काय साध्य होत नाही? भाषा अभ्यासाचा निर्धार केला जात नाही□ती पर्यंत प्रत्येक गोष्ट असाध्य आहे. दोराने सतत घासत राहिले तर दगडसुध्दा कापला जातो. रोजच्या

सरावाने विष देखील पचते. अभंगाच्या शेवटी तुकाराम महाराज म्हणतात□आरंभी आईच्या पोटात नऊ महिन्याचे मूल मावेल एवढी जागा असते काय? परंतु मुलाच्या हळूहळू वाढीप्रमाणे अवकाश होत जातो म्हणून बालकाच्या विकासात भाषेला महत्वाचे स्थान आहे. प्रामुख्याने भाषा कौशल्ये विकसित व्हावी लागतात. शाळेमध्ये विविध विषयांचे ज्ञान विद्यार्थी भाषेच्या माध्यमातूनच प्राप्त करतात भाषा ही मानवी जिवनात अत्यंत महत्वाची आहे त्यात वाचन हे महत्वाचे ठरते कारण वाचनावे व्यक्तिचा भाषा विकास होत आहे म्हणून संशोधकाने इयत्ता सहावी च्या मराठी विषयातील वर्णवाचन करताना होणा□या चुकांचा शोध घेऊन त्यावरील उपाययोजनांच्या परिणामकारकतेचा विचार महत्वाचा आहे.

संशोधनाची गरज

विद्यार्थ्यांना मराठी विषय हा सक्तीचा असल्याने त्याचा अभ्यास सर्वांना करावा लागतो म्हणून विद्यार्थ्यांच्या मराठी वर्ण वाचनाचा विचार महत्वाचा वाटतो. वाचन कौशल्याचा विचार करता विद्यार्थी त्याकडे विशेष लक्ष देत नाही म्हणून मराठी भाषेतील वाचन करताना वर्ण विचार हवा तेवढा होत नाही त्यामुळे सदर चलाशी सबंधित संशोधन करणे संशोधकाला आवश्यक वाटले.

विद्यार्थ्यांच्या मराठी वर्ण वाचनाचा अभ्यास परदेशात काही प्रमाणात झालेला आढळतो. मराठी वर्ण वाचनाचा या संवंधित विपुल प्रमाणात संशोधन झालेले आहे.

परंतु इयत्ता सहावीच्या मराठी विषयातील वर्णवाचन करताना होणा□या चुकांचा शोध व त्यावरील उपाययोजनांच्या परिणामकारकतेचा अभ्यास यावर कमी प्रमाणात संशोधन झाल्याचे आढळते. त्यामुळे सदर चलांशी सवंधित संशोधन संशोधकाने केले आहे.

संशोधन समस्या विधान

“इयत्ता सहावीच्या मराठी विषयातील वर्णवाचन करताना होणा□या चुकांचा शोध व त्यावरील उपाययोजनांच्या परिणामकारकतेचा अभ्यास”

चलांच्या कार्यकारी व्याख्या

वर्णवाचन कौशल्य

आपल्या तोंडावाटे निघणा□या मूलध्वनींना वर्णवाचन असे म्हणतात.

कार्यात्मक व्याख्या

इयत्ता आठवी : माध्यमिक स्तरावरील इयत्ता सहावीचा वर्ग होय.

वर्णवाचन : आपल्या तोंडावाटे निघणाऱ्या मूलध्वनींना वर्णवाचन असे म्हणतात.

परिणामकारकता : इयत्ता सहावी च्या मराठी विषयातील अचुकवर्णवाचनासाठी संशोधकाने राबविलेल्या उपाययोजनांमुळे विद्यार्थ्यांच्या संपादनात झालेला बदल म्हणजे परिणामकारकता होय.

संशोधनाची उद्दिष्टे

१. इयत्ता सहावीच्या मराठी विषयातील वर्णवाचनात होणाऱ्या चुकांचा शोध घेणे.

२. चुकांमधील कारणांचा शोध घेणे.

३. चुकां टाळण्यासाठी उपक्रमांची निर्मीती करणे.

४. उपक्रमांची परिणामकारकता तपासणे.

५. उपक्रमांची अंमलबजावनी करणे.

६. विद्यार्थ्यांच्या वर्णवाचन कौशल्याचा विकास करणे.

संशोधनाच्या शून्य परिकल्पना

प्रस्तुत संशोधनातील शून्य परिकल्पना पुढीलप्रमाणे आहेत :

इयत्ता सहावीच्या मराठी विषयातील वर्णवाचन करताना होणाऱ्या चुकांचा शोध घेऊन त्यावरील उपाययोजना केल्यास त्यात लक्षणिय फरक आढळत नाही.

संशोधन अभ्यासाची व्याप्ती व मर्यादा

प्रस्तुत संशोधनासाठी पुणे जिल्हातील जुन्नर तालुक्यातील मराठी माध्यमाच्या माध्यमिक शाळांचा समावेश केला आहे. इतर जिल्हयातील शाळांचा समावेश करण्यात आला नाही. तसेच मराठी माध्यमा व्यतिरिक्त इंग्रजी, हिंदी, गुजराती व इतर माध्यमाच्या शाळांचा समावेश करण्यात आलेला नाही. प्रस्तुत संशोधनासाठी फक्त सावित्रिबाई फुले माध्यमिक विद्यालय ओतूर या शाळेमधील इयत्ता आठवीतील विद्यार्थी घेण्यात आले असून इतर इयत्तांचे विद्यार्थी घेतले गेले नाहीत.

सदर संशोधन मराठी विषयातील वर्णवाचन या चलांशी संबंधित असून प्रायोगिक संशोधन पद्धतीचा उपयोग केला आहे. ऐतिहासिक किंवा वर्णनात्मक पद्धतीने संशोधन केले गेले नाही. सदर संशोधनासाठी तयार करण्यात आलेली संशोधन साधने फक्त विद्यार्थ्यांमधून मुले व मुली यांच्याकडून भरून घेण्यात आली असून यामध्ये शिक्षक पालक शिक्षकेत्तर कर्मचारी यांचेकडून संशोधन साधने भरून घेतली गेली नाहीत.

संशोधनाची पद्धती

प्रस्तुत संशोधनासाठी संशोधकाने प्रायोगिक पद्धतीचा उपयोग केला आहे. प्रस्तुत संशोधन हे वर्तमानकाळाशी संबंधित "इयत्ता सहावीच्या मराठी विषयातील वर्णवाचन करताना होणाऱ्या चुकांचा शोध व त्यावरील उपाययोजनांच्या परिणामकारकतेचा अभ्यास करीत असल्याने प्रायोगिक पद्धतीचा वापर करण्यात आला.

प्रस्तुत संशोधनासाठी प्रायोगिक संशोधन अभिकल्पामध्ये येणाऱ्या प्रायोगिक अभिकल्पामधील एकल गट अभिकल्प या प्रकाराची संशोधनासाठी निवड करण्यात आली.

जनसंख्या व नमुना निवड

जनसंख्या

संशोधकाने नमुना ज्यातून निवडला आहे असा संपुर्ण भाग म्हणजे जनसंख्या होय. नमुन्याची गुणवैशिष्टे ज्याच्याशी समान आहेत असा व्यक्ती किंवा वस्तु म्हणजे जनसंख्या होय. नमुन्यावरून संशोधनाच्या शेवटी काढलेले निष्कर्ष समान गुणवैशिष्टयामुळे लागू पडतात. जनसंख्या ही निश्चित किंवा अनंत असू शकते.

प्रस्तुत संशोधनाच्या जनसंख्येत महाराष्ट्र राज्यातील पुणे जिल्हातील जुन्नर तालुक्यातील सावित्रिबाई फुले माध्यमिक विद्यालय ओतूर या माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांचा समावेश केला आहे.

नमुना निवड

प्रस्तुत संशोधनात महाराष्ट्र राज्यातील पुणे जिल्हातील जुन्नर तालुक्यातील सावित्रिबाई फुले माध्यमिक विद्यालय ओतूर या माध्यमिक शाळेतील २५ विद्यार्थ्यांचा समावेश केला आहे. या नमुन्याची निवड सुगम यादृच्छिक नमुना निवड पध्दतीने केली.

संशोधनाची साधने

प्रस्तुत संशोधनासाठी संशोधकाने वाचन चाचणीची रूपरेखा तयार केली व त्यानुसार मराठी विषयांतील वर्ण वाचन चाचणी तयार करण्यात आली. त्या अंतर्गत विद्यार्थ्यांच्या मराठी विषयांतील वर्ण वाचन कौशल्य अभ्यासण्यात आले.

माहिती विश्लेषणाची तंत्रे □

प्रस्तुत संशोधनात माहितीचे विश्लेषण करण्यासाठी खालील वर्णनात्मक आणि अनुमानात्मक सांख्यिकी तंत्राचा वापर करण्यात आला.

१. **वर्णनात्मक विश्लेषण**□अ) केंद्रीय प्रवृत्तीचे मापन□ब) विचलनशीलतेचे मापन

२. **अनुमानात्मक विश्लेषण**□'टी' परीक्षका□

परिकल्पनांचे परिक्षण

शून्य परिकल्पना ः इयत्ता सहावी च्या मराठी विषयातील वर्णवाचन करताना होणा□या चुकांचा शोध घेऊन त्यावरील उपाययोजना केल्यास त्यात लक्षणिय फरक आढळत नाही.

सारणी
पुर्व चाचणी व उत्तर चाचणी यांच्यातील
फरकाची लक्षणीयता

चाचणी	**नमुना**	**स्वाधिनता मात्रा**	**सारणी मूल्य**		**'टी' परीक्षिकेचे गुणोत्तर**	**सार्थकता स्तर**
			०.०५	**०.०१**		
पुर्व चाचणी	२५	२४	२.०४	२.७६	१४.९१	**०.०१**
उत्तर चाचणी	२५					

'टी' परीक्षिकेचे अर्थनिर्वचन

वरील सारणीवरून असे दिसते की सदर 'टी' चे मूल्य १४.९१ हे ०.०१ स्तरावरील कोष्टकीय 'टी' २.७६ पेक्षा जास्त आहे. म्हणून ही परिकल्पना अस्वीकार्य आहे.

अनुमान□

डी सारणी वरून Df = 24 साठी ०.०१ स्तरावरील टीची किंमत २.७६ आहे. प्राप्त टी ची किंमत २.७६ पेक्षा जास्त अधिक □म्हणजे किंमत १४.९१□आहे. म्हणून ०.०१ स्तरावर लक्षणीय आहे. यामुळे शून्य परिकल्पना फेटाळावी लागेल व पर्यायी संशोधन परिकल्पना स्वीकारावी लागेल.

निष्कर्ष

इयत्ता सहावीच्या मराठी विषयातील वर्णवाचन करताना होणा□या चुकांचा शोध घेऊन त्यावरील उपाययोजना केल्यास त्या परिणामकारक ठरतात.

शिफारशी

१. विद्यार्थ्यासाठी शिफारशी

१. विद्यार्थ्यांनी स्वयंअध्ययन केले पाहिजे.
२. विविध वाचन स्पर्धांमध्ये सहभागी व्हावे.
३. विद्यार्थ्यांनी मराठी विषयातील वर्णवाचन कृतींमध्ये सहभाग घेतला पाहिजे.
४. विद्यार्थ्यांनी वाचनावर आधारीत खेळ आणि मेंदूला ताण देणारे खेळ खेळले पाहिजे. त्यामुळे डावपेच व युक्ती कौशल्य विकसित होवू शकतात.
५. विद्यार्थ्यांनी वाचनाची कोणतीही समस्या सोडवताना एका विशिष्ट पायऱ्यांचा अवलंब
६. करावा.
७. विद्यार्थ्यांचा स्वत□च्या वाचन कौशल्यावर विश्वास असला पाहिजे.
८. विद्यार्थ्यांना वाचन करणे कठीण जाता कामा नये.

९. विद्यार्थ्यांनी वाचन करून सर्वसामान्यपणे स्वत□च्या भावना व्यक्त केल्या पाहिजेत.

१०. विद्यार्थ्यांनी राग अनावर झाल्यावर स्वत□चा मन□संयम ढळू देऊ नये यासाठी अधिक वाचन करावे.

२. शिक्षकांसाठी शिफारशी

१. शिक्षकांनी वाचनाच्या विविध स्पर्धांचे आयोजन केले पाहिजे.

२. शिक्षकांनी विद्यार्थ्यांना वाचनातील यश संपादन करण्यासाठी प्रोत्साहन दिले पाहिजे.

३. शिक्षकांनी विद्यार्थ्यांमधील सहकार्याची भावना वृद्धिंगत करन्यासाठी वाचनाचे महत्त्व पटवून घावे.

४. शिक्षकांनी विद्यार्थ्यांच्या वाचनाचा अभ्यास करून त्याप्रमाणे त्यांच्यावरोबर वागले पाहिजे.

५. शिक्षकांनी वर्ग अध्यापनात विविध पद्धती□विविध प्रतिमाने□विविध तंत्राचा वापर करावा.

६. विद्यार्थ्यांना इतरांचे विचार□मत आणि वर्तणूक यांचा चिकित्सक विचार करण्यास सांगणे.

७. शिक्षकांनी थोर व्यक्तींचे आदर्श विद्यार्थ्यांसमोर ठेवण्यासाठी महत्त्व पटवून दिले पाहिजे.

संदर्भ ग्रंथ यादी

Best, J and Kahn, J. (2003). Research in education (7th Ed.). New Delhi: Prentice-Hall

मुळे□ग.व उमाठे□वि.□१९७७□ शैक्षणिक संशोधनाची मूलतत्त्वे□प्रथमावृत्ती□नागपूर □साहित्य प्रसार केंद्र.

उपासनी□ना. के.□१९८४□ अध्यापान साधन (प्रथमावृत्ती). पुणे□श्री.विद्या प्रकाशन.

कदम□श.प.□१९८९□ शैक्षणिक संख्याशास्त्र. पुणे□नूतन प्रकाशन.

तावरे□स्ने.□२000□ शुद्ध शब्दकोश □सुधारित आवृत्ती□पुणे □स्नेहवर्धन पब्लिशिंग हाऊस.

सोहोनी□शं.कृ.□१९९३□ शैक्षणिक टीपाकोश □प्रथमावृत्ती□पुणे □सुधा सोहनी.

पाटील□वा.भा.□१९९९□संशोधन पद्धती.नागपूर□मंगेश प्रकाशन.